

Л. Р. СТРУТИНСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту персоналу і адміністрування
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-0401-5475

С. Є. БОЙКІВСЬКА

студентка
Національний університет «Львівська політехніка»

ОПТИМІЗАЦІЯ ВАРТОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ ЗА КОШТИ ФІЗИЧНИХ ЧИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Проаналізовано результати набору державними закладами вищої освіти студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб, на освітніх професійних програмах галузі знань 13 «Механічна інженерія» спеціальності 133 «Галузеве машинобудування». Встановлено, що порівняно із попередніми навчальними роками у наборі 2023–2024 навчального року на 50–70% збільшилась чисельність студентів цієї категорії. Пропорційно від 20 тис. грн. до 40–45 тис. грн. збільшились у державних ЗВО і обсяги річної оплати студентами їх комерційного навчання.

Виявлено, що заклади вищої освіти як надавачі освітніх послуг, не надають фізичним чи юридичним особам, які оплачують навчання студентів-комерційників, детальної інформації щодо переліку статей витрат сплачених коштів. Обумовлено це, очевидно, відсутністю в них науково обґрунтованих методик розрахунків витрат на провадження навчального процесу для студентів денної форми навчання.

Запропонована методика оптимізації вартості навчання студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб на денній формі навчання. Дана методика ґрунтується на застосуванні розроблених математичних залежностей, що дозволяють обчислити витрати ЗВО на навчання студента денної форми навчання, загалом, та студента-комерційника, зокрема.

Запропоновані математичні залежності розрахунків вартості навчання студентів ґрунтуються на врахуванні обсягів заробітної плати штатних викладачів професорсько-викладацького складу та допоміжного персоналу ЗВО, причетних до провадження навчального процесу. Також враховані витрати закладу освіти на якісне забезпечення провадження навчального процесу та дотримання санітарно-гігієнічних норм його здійснення.

На прикладі освітньо-професійної програми підготовки студентів спеціальності 133 «Галузеве машинобудування» в Інституті механічної інженерії та транспорту Національного університету «Львівська політехніка» проілюстрована спроможність запропонованої методики доволі точно розрахувати вартість річного навчання студента денної форми навчання за кошти фізичних чи юридичних осіб. Цілком очікувано вона виявилась на 17% нижчою від встановленої адміністрацією цього ЗВО вартості річного навчання.

Ключові слова: вища освіта, машинобудування, спеціальність, денна форма навчання, вартість.

L. R. STRUTYNSKA

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Personnel Management and Administration
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-0401-5475

S. YE. BOIKIVSKA

Student
Lviv Polytechnic National University

OPTIMIZATION OF THE COST OF EDUCATION OF STUDENTS EDUCATED AT THE EXPENSE OF INDIVIDUALS OR LEGAL ENTITIES

The results of recruitment by state institutions of higher education of students studying at the expense of individuals or legal entities in educational professional programs of the field of knowledge 13 "Mechanical engineering" specialty 133 "Industrial mechanical engineering" were analyzed. It was established that, compared to previous academic years, the number of students in this category increased by 50–70% in the 2023–2024 academic year. Proportionately from UAH 20,000 up to 40–45 thousand UAH, the amount of annual payment by students for their commercial studies also increased in state higher education institutions.

It was found that institutions of higher education, as providers of educational services, do not provide individuals or legal entities that pay for the education of commercial students, detailed information on the list of expenditure items of paid funds. This is due, obviously, to the lack of scientifically based methods for calculating the costs of conducting the educational process for full-time students.

The method of optimizing the cost of education for students studying at the expense of individuals or legal entities on a full-time basis is proposed. This technique is based on the application of developed mathematical dependencies that allow calculating the costs of higher education institutions for training a full-time student, in general, and a commercial student, in particular.

The proposed mathematical dependencies for calculating the cost of student education are based on taking into account the amount of salaries of full-time teachers of the teaching staff and auxiliary staff of higher education institutions involved in the implementation of the educational process. Also taken into account are the costs of the educational institution for quality assurance of the educational process and compliance with sanitary and hygienic norms of its implementation.

Using the example of the educational and professional training program for students of specialty 133 "Industrial Mechanical Engineering" at the Institute of Mechanical Engineering and Transport of the National University "Lviv Polytechnic", the ability of the proposed method to fairly accurately calculate the cost of a full-time student's annual education at the expense of individuals or legal entities is illustrated. Quite expectedly, it turned out to be 17% lower than the annual tuition fee set by the administration of this higher education institution.

Key words: higher education, mechanical engineering, specialty, full-time education, cost.

Постановка проблеми

Із запровадженням Міністерством освіти та науки України для закладів вищої освіти (ЗВО) державної форми власності регулювання кількості та обсягів набору абітурієнтів на певні напрями підготовки відчутно збільшилась кількість студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб. У обиході регулювання державою кількості виділених тому чи іншому навчальному закладу місць набору студентів на певні освітні програми підготовки набуло розповсюджене формулювання «навчання на держбюджетне фінансування», а студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб називають «студентами-комерційниками».

Без сумніву, регулювання на рівні держави кількості фахівців із вищою освітою, підготовлених її коштами для конкретних важливих для народного господарства галузей, виробництва та сфер побуту – справа важлива та своєчасна. Проте закономірно, що кількість місць держзамовлення фактично ніколи не співпадає із обсягами ліцензованих тією ж таки державною службою ліцензування та акредитації напрямів підготовки. Тому цю різницю між обсягами ліцензованого набору та наданими місцями держзамовлення заклади освіти державної форми власності успішно намагаються дозаповнити студентами «комерційного» навчання.

Формулювання мети дослідження

Проблематиці дослідження витрат на провадження навчального процесу, а відповідно, і обумовленою цим вартістю надання освітніх послуг приділялось доволі багато уваги як на теренах України, так і поза її межами. Особливої актуальності ця проблематика набула на межі двох останніх тисячоліть. Саме на цей період потрапив новий етап суспільного розвитку людства, в основі якого постали інформаційні технології та комп'ютеризація усіх без винятку сфер буття та галузей діяльності людства. Такий якісний стрибок ґрунтовно видозмінив вимоги до системи формування знань усіх членів суспільства, перевівши освітній процес від одноразового чи дискретного в минулому до неперервного у сьогоденні [1,2]. На даному етапі програму запровадження і повсемісного розповсюдження безперервної освіти ЮНЕСКО визнає першочерговою і однією із найвагоміших, а «Велика сімка» індустріально найрозвинутіших держав світу трактує її як основний стратегічний засіб боротьби із безробіттям [3]. Програма «Освіта впродовж життя» згідно із European Lifelong Learning Initiative (ELLI) має за свою кінцеву мету – забезпечити сучасну людину знаннями, що дозволять їй успішно жити у світовому просторі, який невинно і безперервно видозмінюється [4].

Звичайно такі стрімкі темпи перебудови освітнього простору незалежній Україні із знекровленою війною економікою непосильні [5]. Коли вища освіта постає життєвою необхідністю переважної більшості населення – бюджету держави із цим не впоратися. Переконливе підтвердження цьому – змушено запроваджене рішення уряду Німеччини щодо обов'язкової сплати студентами всіх без винятку форм навчання його вартості. Надто вартісним і непомірно обтяжливим для бюджету країни постає сучасний рівень освітнього простору та попит на нього. Це і змушує вишукувати додаткові кошти для його фінансового забезпечення. Вірніше, не вишукувати, а визнати і узаконити необхідність додаткового фінансування освіти коштами користувачів освітніх послуг – студентів, їх родичів, меценатів, зацікавлених сторін тощо. Одним словом – «фізичних та юридичних осіб» [6]. І тут на чільне місце постає зважена цінова політика надання ЗВО освітніх послуг, яка повинна ґрунтуватись на аналізі фінансової спроможності громадян України у бодай частковій дотації освіти [7].

Дослідженням та аналізу проблем цінової політики надання освітніх послуг ЗВО різноманітних форм власності присвячено понад 300 наукових праць. У тому числі і роботи таких провідних вчених як В. Андрушенко [8], В.І. Астахова [9], І.С. Афтаназів [5,6,10], О.Л. Сидоренко, В.М. Огаренко, І.І. Тимошенко та інші. Спільним

об'єднуючим ці дослідження висновком є твердження, що окрім врахування видатків закладів освіти та провадження навчального процесу, цінова політика неодмінно повинна враховувати фінансові можливості регіональних користувачів наданих їм освітніх послуг. Із цього приводу Начальник управління гуманітарного розвитку Міністерства економіки та питань європейської інтеграції України Ю. Вітенко свого часу відзначив, що «... ринкові засади вимагають розглядати діяльність закладів освіти як виробників і продавців освітніх послуг, ... при цьому основним регулятором між обсягами пропозицій та попиту має бути ціна за надані освітні послуги» [5].

Проте не зважаючи на доволі ґрунтовні дослідження, так би мовити корифеїв та «піонерів» запровадження на теренах України ринку платних освітніх послуг, у переважаючій більшості вартість наданих ЗВО різноманітних освітніх послуг встановлюють переважно безпосередньо адміністрація або власники закладу освіти [11,12]. Зрідка опираючись на власні калькуляції видатків, а переважно на вартість навчання у сусідніх співрозмірних за рангом та конкурентоспроможністю закладах освіти. До того ж щорічно підвищуючи її, мотивуючи це інфляційними процесами [13,14].

Таким чином можна відзначити, що не зважаючи на значну кількість публікацій стосовно цінової політики у сфері надання освітніх послуг, питання оптимізації витрат на провадження навчального процесу та встановлення прийнятних для користувачів цін на надані освітні послуги все ще залишається актуальним.

Викладення основного матеріалу дослідження

Студенти-комерційники, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб, своєю оплатою навчання є не тільки основою функціонування закладів освіти приватної форми власності, а і відчутним джерелом поповнення бюджетів державних закладів освіти. Особливо на теперішньому етапі обмеженості виділених державою коштів на соціальні потреби загалом і освіти зокрема, обумовленої воєнними подіями на території України. Ось уже декілька років поспіль обсяги бюджетного фінансування державних ЗВО фактично знаходяться в межах виділення коштів лише на заробітну плату професорсько-викладацького складу та стипендій студентів. Кошти не енергоносії, комунальні витрати, утримання, обслуговування та ремонти навчальних корпусів та гуртожитків заклади вищої освіти вимушені використовувати із сформованих власними силами та діяльністю так званих спеціальних фондів. Спеціальних фондів, основними джерелами наповнення яких є, поряд із доходами від наукової діяльності, кошти за навчання студентів-комерційників фактично постали чи не основним джерелом накопичення коштів на функціонування та розвиток ЗВО. Очевидно саме тому впродовж останніх років стрімко зросла кількість студентів, що навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб.

Метою даного дослідження є створення методики оптимізації вартості надання освітніх послуг державними ЗВО студентам, що навчаються за кошти фізичних або юридичних осіб.

Основними задачами дослідження були:

- аналіз цінової політики у сфері надання освітніх послуг державними закладами вищої освіти України;
- аналіз обсягів основних витрат закладів освіти на провадження якісного навчального процесу;
- розробка методики оптимізації обсягів вартості навчання для студентів денної форми навчання державних ЗВО;
- розробка пропозицій щодо здешевлення для населення України освітніх послуг, наданих державними ЗВО, та аналіз їх ефективності на етапах виробничої діяльності випускників ЗВО.

Збільшення попиту в населення на оплатну форму навчання в державних ЗВО, обумовлені воєнними подіями нестабільності гривневої грошової одиниці та відчутний спад економіки держави неминуче сприяють стрімкому повсемісному підвищенню вартості комерційного навчання. Підвищенню вартості, яке доволі часто не обґрунтоване затратами на його провадження. А найгірше, що стрімке зростання вартості комерційного навчання позбавляє можливості набуття вищої освіти молоддю із обмеженими фінансовими можливостями їх батьків. При цьому не тільки порушується основний принцип успішності ринкових відносин «ціна-якість», а і конституційні права молодих людей із фінансово неспроможних сімей на здобуття ними вищої освіти.

Надавши державним ЗВО певну автономію у провадженні ними своєї економічної діяльності, у тому числі і в зароблянні коштів у сфері освітніх послуг, держава фактично самоусунулась від регулювання тут цінової політики. Скориставшись цією ситуацією окремі державні ЗВО підвищують вартість річного навчання студентів-комерційників на престижних напрямках підготовки до захмарних 50–60 тисяч гривень, що стає не тільки обтяжливим для сімей середнього рівня достатків в Україні, а і абсолютно непосильним для мало забезпечених родин.

Доволі дивно, та переважно заклади вищої освіти утаємничують і не розголошують механізм цільового використання коштів комерційного навчання безпосередньо в навчальному процесі, не ознайомлюють споживачів освітніх послуг із методиками розрахунків вартості навчання. Цілком ймовірно, що у адміністрацій таких ЗВО ці методики взагалі відсутні, а призначення вартості комерційного навчання здійснюється виключно інтуїтивно, опираючись на цінову політику сусідніх чи престижних закладів освіти. І зрозуміло, що тут спрацьовує особистісна зацікавленість усіх комерційних надавачів послуг, що полягає у тому, аби якомога дорожче продати на ринку продукт своєї діяльності. І доволі часто при цьому нехтують якістю наданих послуг, яка у сфері освітньої діяльності була, є і залишатиметься кінцевою метою не тільки набутої студентами освіти, а і основою їх фахової підготовки.

Запропонована методика оптимізації вартості навчання студентів, що навчаються за кошти юридичних чи фізичних осіб, передбачає виконання декількох послідовних етапів. На першому етапі визначають основні чинники, які мають визначальний вплив на вартість навчання студентів-комерційників. На нашу думку, до таких визначальних чинників мали б належати наступні:

- витрати Z_B на заробітну плату викладачів, що проводять навчальний процес;
- витрати Z_M на заробітну плату працівників допоміжного персоналу, що забезпечують належну організацію навчального процесу;
- господарські B_z витрати на служби життєзабезпечення;
- витрати B_e на енергоносії та комунальні затрати, обумовлені потребою забезпечення належних умов та санітарно-гігієнічних норм провадження навчального процесу;
- витрати B_p на обслуговування та ремонти навчальних корпусів та гуртожитків.

При визначенні витрат на заробітну плату викладачів та допоміжного персоналу за вихідні дані для розрахунку приймають чисельні показники інституту чи факультету, де здобувають освіту студенти-комерційники академічної групи аналізованої освітньої програми підготовки. А при визначенні витрат на служби забезпечення та обслуговування навчального процесу до розрахунків доречно приймати чисельні дані ЗВО загалом.

Для здійснення розрахунків вартості навчання запропонована методика оптимізації його вартості рекомендує скористатись розробленими для цього математичними залежностями. Тут витрати на провадження навчального процесу в перерахунку на одного студента денної форми навчання аналізованого інституту, факультету чи напряму підготовки визначають із математичної залежності

$$B_{oc} = \frac{Z_B + Z_M}{N_1} + \frac{B_K}{N}, \quad (1)$$

де

$B_K = B_e + B_p + B_z$ – витрати на забезпечення провадження навчального процесу;

N_1 – кількість студентів денної форми навчання аналізованого факультету, інституту, чи напряму підготовки;

N – кількість студентів денної форми навчання аналізованого ЗВО;

То ді витрати на навчання студентів-комерційників становитимуть

$$B_{ком} = \left(\frac{Z_B + Z_M}{N_1} + \frac{B_K}{N} \right) \cdot n, \quad (2)$$

де

n – кількість студентів_комерційників аналізованого напряму підготовки.

Розрахунок вартості навчання студентів-комерційників доречно здійснювати через аналіз витрат на навчання однієї уявної академічної групи, наприклад, чисельністю 25 осіб.

Тоді річні витрати на навчання однієї академічної групи визначають із залежності

$$B_{a.z} = Z_B + Z_M + \frac{B_K}{N}, \quad (3)$$

а вартість навчання студентів-комерційників по кожній із ліцензованих для ЗВО освітній програмі підготовки можна визначити із математичної залежності

$$T_{oc} = \frac{B_{a.z} \cdot k}{n} = \left(Z_B + Z_M + \frac{B_K}{N} \right) \frac{k}{n} \quad (4)$$

де k – коефіцієнт престижності напряму підготовки,

n – кількість студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб, в умовно сформованій академічній групі аналізованої освітньої програми підготовки.

Звичайно закономірно, що навіть в межах одного факультету чи інституту ЗВО вартість навчання студентів за кошти фізичних чи юридичних осіб може суттєво відрізнятись залежно від попиту користувачів освітніх послуг, який переважно називають престижністю тих чи інших напрямів підготовки. Престижність напрямів підготовки можна відобразити умовним коефіцієнтом престижності k , змінюючи його величину в діапазоні від 1,2 до 2,0, наприклад, на підставі даних щодо прохідних балів попередніх років набору на ту чи іншу освітню програму підготовки. Його реальну величину, наприклад, можна розраховувати із залежності $k = \frac{K_6}{100}$, як соту частку від значення конкурсного прохідного балу K_6 для конкретної аналізованої освітньої програми підготовки.

Перевірку ефективності запропонованої методики оптимізації вартості навчання студентів денної форми, що здобувають освіту за кошти фізичних чи юридичних осіб, здійснено на прикладі визначення вартості навчання для студентів-комерційників Інституту механічної інженерії та транспорту (ІМІТ) Національного університету

«Львівська політехніка» (НУ «ЛП»). Розраховано у відповідності запропонованій методиці вартість навчання студентів-комерційників освітньої програми галузі знань 13 «Механічна інженерія» спеціальності 133 «Галузеве машинобудування» набору 2022/2023 навчального року. Вихідні дані розрахунку відображено в таблиці.

Таблиця 1

Вихідні дані розрахунку вартості навчання студентів денної форми навчання Річні витрати на навчання одної академічної групи студентів із оплатою навчання фізичними чи юридичними особами

№ з/п	Витрати на провадження навчального процесу:			Організаційні витрати на провадження навчального процесу			Господарські витрати на забезпечення навчального процесу	
	Заробітна плата: грн.	Кількість штатних одиниць	Всього витрат, тис. грн.	Заробітна плата: грн.	Кількість	Всього витрат, тис. грн.	Статті витрат	Вартість тис. грн.
1	а) викладачі, 144 тис. грн.	2	360	а) методисти деканату 115 тис. грн.	0,25	28,75	1. Енергоносії	143·10 ³
2	б) працівники підприємств виробничих та технологічних практик 7,5 тис. грн.	0,25	7,5	б) працівники адміністрації, 150 тис. грн.	0,25	37,5	2. Утримання та ремонт корпусів і приміщень	267·10 ³
3				в) лаборанти випускової кафедри, 115 тис. грн.	0,25	28,75	3. Утримання гуртожитків	71,5·10 ³
				г) працівники бібліотек та служб комп'ютерного забезпечення, 115 тис. грн.	0,25	28,75	4. Утримання служб життєзабезпечення (автомобільний транспорт, енергозабезпечення ремонтні служби тощо)	35·10 ³
Всього			295,5 тис. грн.	Всього			Всього	571,65·10 ³ тис. грн.

Для більшої наочності розрахунків вартості навчання студентів-комерційників у таблиці приведено вихідні дані для умовно сформованої академічної групи студентів чисельністю 25 осіб.

У таблиці до розділу Витрати на провадження навчального процесу віднесено дві групи витрат, а саме:

- річна заробітна плата викладачів, залучених до провадження навчального процесу;
- витрати на оплату праці працівникам підприємств під час проходження студентами виробничих та переддипломної практик.

Кількість викладачів, залучених до провадження навчального процесу в академічній групі студентів чисельністю 25 осіб, визначено із наступних міркувань. Семестровий навчальний період триває 15 тижнів, впродовж одного календарного тижня студенти аудиторно навчаються на 20 парах, витрачаючи на це 40 академічних годин (із розрахунку 4 пари в день). Отже впродовж одного семестру одна умовно сформована академічна група студентів аудиторно навчається $15 \times 40 = 600$ годин.

Саме такою обсягом 600 аудиторних годин є рекомендована в НУ «ЛП» норма аудиторного навантаження викладача професорсько-викладацького складу. Отже впродовж одного навчального семестру на провадження навчального процесу на заробітну плату викладачів тут витрачається сума, співрозмірна із річною заробітною платою одного штатного викладача. Обсяг цієї річної заробітної плати прийнято в межах 144 тисяч гривень, що більш-менш відповідає середньо статистичній місячній заробітній платі викладача ЗВО в обсязі 12 тисяч гривень.

Із аналогічних міркувань розраховуються організаційні витрати на провадження навчального процесу допоміжним персоналом. Тут умовно прийнято, що на одну аналізовану академічну групу цілком буде достатньо витрат заробітної плати в межах четвертої частини тарифної ставки заробітної плати одного працівника допоміжного персоналу по кожній із чотирьох виокремлених в таблиці служб допоміжного персоналу.

Обсяг «Господарських витрат на забезпечення навчального процесу» запозичено із річного Звіту адміністрації НУ «ЛП» у довоєнний 2021 рік.

При підстановці табличних даних у математичну залежність (4) розраховано вартість річного навчання студента, що навчається за кошти фізичних чи юридичних осіб, денної форми навчання за освітньою програмою підготовки галузі знань 13 «Механічна інженерія» спеціальності 133 «Галузеве машинобудування» набору 2022/2023 навчального року, а саме

$$T_{oc} = \frac{B_{a.e.} \cdot k}{n} = \left(Z_B + Z_M + \frac{B_K}{N} \right) \frac{k}{n} = \left(295500 + 123750 + \frac{571,65 \cdot 10^6}{22200} \right) \cdot \frac{1,2}{25} = 21360 \text{ грн.}$$

Тут прийнято, що коефіцієнт престижності даної освітньої програми підготовки на той час становив $k=1,2$.

Встановлена на 2021/2022 навчальний рік вартість навчання студента денної форми навчання на відзначену освітню програму підготовки становила 25 тисяч гривень. Такою ж вона залишається і на теперішній час.

Відсоток перевищення встановленої адміністрацією НУ «ЛП» вартості навчання в Інституті механічної інженерії та транспорту над реальними витратами на провадження навчального процесу тут знаходиться в межах допустимих 15–20%. Це цілком допустимо, враховуючи нестабільність курсу грошової одиниці.

А от призначена цією адміністрацією вартість річного навчання на престижних у сьогоднішніх напрямках підготовки «Журналістика» Інституту права, психології та інноваційної освіти та «Комп'ютерні науки» Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій в обсязі 36 тисяч гривень, що на 70% перевищує рівень витрат на навчання, явно безпідставно завищена і потребує корегування. Таке безпідставне завищення цін на надання освітніх послуг явно порушує певні права громадян на здобуття освіти і є підставою для розгляду державним Антимонопольним комітетом.

Висновки

1. Аналізом обсягів оплати навчання студентами, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб на денній формі навчання в державних закладах освіти України, встановлена відсутність науково-обґрунтованих методик розрахунків витрат на провадження цього навчального процесу та обсягів оплати його вартості.

2. Запропонована методика оптимізації вартості навчання студентів-комерційників у державних закладах вищої освіти ґрунтується на врахуванні витрат закладів освіти на провадження навчального процесу.

3. Основними складовими витрат державних ЗВО на провадження навчального процесу є витрати на заробітну плату викладачів професорсько-викладацького складу, причетного до провадження навчального процесу допоміжного персоналу та витрати на забезпечення належних умов, безпеки і санітарно-гігієнічних норм усіх учасників навчального процесу.

4. Запропоновані математичні залежності для визначення обсягів витрат на провадження навчального процесу та річної вартості навчання для студентів, що навчаються за кошти фізичних чи юридичних осіб, перевірено на прикладі встановлення вартості навчання студентів денної форми навчання спеціальності 133 «Галузеве машинобудування» Інституту механічної інженерії та транспорту НУ «ЛП». Порівняння відображає, що встановлена адміністрацією цього ЗВО річна вартість навчання на 17% перевищує обсяги витрат закладу освіти на його провадження.

Список використаної літератури

1. Кратт О.А. Оцінка наслідків зміни кон'юнктури ринку послуг вищої освіти на діяльність вищого навчального закладу // *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2005. № 4. С. 45–51.
2. Куценко В.І., Остафійчук Я.В. Регіональні особливості формування ринку освітніх послуг: стан, проблеми, перспективи // *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки*. 2003. № 12. С. 80–86.
3. Коцкулич Т.Я. Калькулювання собівартості платних освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. № 1 (26). С. 96–107.
4. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Київ : КНЕУ, 2001. 208 с.
5. Афтаназів І.С. Економічні аспекти реформування регіональної системи підготовки кадрів вищою школою. – Коломия: Вид-во «Вік», 2007. 222 с.
6. Григораш О. В. Фінансові аспекти формування ринку освітніх послуг в Україні на прикладі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*: 2023. № 28 (56). С. 52–57.
7. Труніна І. М., Пряхіна К. А., Андрієнко М. С. Ціноутворення на ринку вищої освіти України. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9422>.
8. Андрущенко В. Економіка освіти ринково спрямованого суспільства // *Вища освіта України*. 2002. № 2. С. 10–15.
9. Астахова В.І. Наукові дослідження у приватних ВНЗ: перші досягнення, перспективи // *Вища освіта України*. 2003. № 1. С. 22–26.
10. Афтаназів І.С. Аналіз потреб мешканців регіонів у фахівців із вищою освітою // *Вісник НУ «Львівська політехніка» «Менеджмент та підприємництво: етапи становлення і проблеми розвитку»*. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2006. № 567. С. 378–384.

11. Костриченко В. М., Красовська Ю. В. Методичні особливості формування цін на платні послуги вищих навчальних закладів. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 525–530.
12. Жихарева В. В., Познанська І. В., Баришнікова В. В. Методика аналізу беззбитковості освітніх послуг у маркетинговій діяльності університету. *Modern Economics*. 2020. № 23. С. 62–68.
13. Шашкевич О. Вартість освітніх послуг у вищих навчальних закладах: моделювання оптимальної ціни. *Світ фінансів*. 2007, Вип. 3 (12). – С. 112–119.
14. Костенко І. С. Роль індикативної собівартості у формуванні ринку освітніх послуг в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5 (508). С. 295–305.

References

1. Kratt O.A. (2005) Otsinka naslidkiv zminy koniunktury rynku posluh vyshchoi osvity na diialnist vyshchoho navchalnoho zakladu [Assessment of the consequences of changes in the market for higher education services on the activities of a higher educational institution]. *Scientific Bulletin of the National Mining University*. no. 4. pp. 45–51.
2. Kutsenko V.I., Ostafiichuk Ya.V. (2003) Rehionalni osoblyvosti formuvannia rynku osvitnikh posluh: stan, problemy, perspektyvy [Regional features of educational services market formation: status, problems, prospects]. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn State University*. no. 12. pp. 80–86.
3. Kotskulych T.Ia. (2019) Kalkuliuvannia sobivartosti platnykh osvitnikh posluh u zakladakh vyshchoi osvity yak peredumova formuvannia ekonomichno obgruntovanoi vartosti. Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. [Calculating the cost of paid educational services in institutions of higher education as a prerequisite for the formation of an economically justified cost]. *European vector of economic development*. vol. 26. no. 1. pp. 96–107.
4. Obolenska T.Ie. (2001). Marketynh osvitnikh posluh: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid: monohrafiia. [Marketing of educational services: domestic and foreign experience: monograph]. Kyiv: KNEU (in Ukrainian), P. 208.
5. Aftanaziv I.S. (2007) Ekonomichni aspekty reformuvannia rehionalnoi systemy pidhotovky kadriv vyshchoiu shkoloiu. [Economic aspects of reforming the regional system of personnel training by the higher school] Kolomyia: "Vik" Publishing House. (in Ukrainian), P. 222.
6. Hryhorash O. V. (2023) Finansovi aspekty formuvannia rynku osvitnikh posluh v Ukraini na prykladi spetsialnosti 072 «Finansy, bankivska sprava ta strakhuvannia». [Financial aspects of the formation of the educational services market in Ukraine on the example of specialty 072 "Finance, banking and insurance"]. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Economics"*. vol. 56. no. 28. pp. 52–57.
7. Trunina I. M., Priakhina K. A., Andriienko M. S. (2021) Tsinoutvorennia na rynku vyshchoi osvity Ukrainy. [Pricing on the higher education market of Ukraine]. *Efektivna ekonomika [Efficient economy]*. (electronic journal), no. 10. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9422>
8. Andrushchenko V. (2002) Ekonomika osvity rynkovo spriamovanoho suspilstva [Economics of education in a market-oriented society] *Vyshcha osvita Ukrainy*. no. 2. pp. 10–15.
9. Astakhova V.I. (2003) Naukovi doslidzhennia u pryvatnykh VNZ: pershi dosiahnennia, perspektyvy [Economics of education of a market-oriented society] *Vyshcha osvita Ukrainy*. no. 1. pp. 22–26.
10. Aftanaziv I.S. (2006) Analiz potreb meshkantsiv rehioniv u fakhivtsiakh iz vyshchoiu osvitoiu [Analysis of the needs of the residents of the regions for specialists with higher education]. *Visnyk NU «Lvivska politehnika» «Menedzhment ta pidpriemnytstvo: etapy stanovlennia i problemy rozvytku»*. Lviv: Publication of Lviv Polytechnic University,. no. 567. pp. 378–384.
11. Kostriченко V. M., Krasovska Yu. V. (2017) Metodichni osoblyvosti formuvannia tsin na platni posluhy vyshchykh navchalnykh zakladiv. [Methodological features of price formation for paid services of higher educational institutions]. *Економіка і суспільство*. no. 13. pp. 525–530.
12. Zhykharieva V. V., Poznanska I. V., Baryshnikova V. V. (2020) Metodyka analizu bezzbytkovosti osvitnikh posluh u marketynhovii diialnosti universytetu. [The method of analyzing the break-even of educational services in marketing activities of the university]. *Modern Economics*. [Modern Economics] (electronic journal), no. 23. pp. 62–68. Retrieved from: <https://doi.org/10.31521/modecon>.
13. Shashkevych O. (2007) Vartist osvitnikh posluh u vyshchykh navchalnykh zakladakh: modeliuвання optymalnoi tsiny. [The cost of educational services in higher education institutions: modeling the optimal price]. *Svit finansiv*. vol. 12. no. 3. pp. 112–119.
14. Kostenko I. S. (2020) Rol indykatyvnoi sobivartosti u formuvanni rynku osvitnikh posluh v Ukraini. [The role of indicative cost in the formation of the educational services market in Ukraine]. *Business Inform*. vol. 508. no. 5. pp. 295–305.